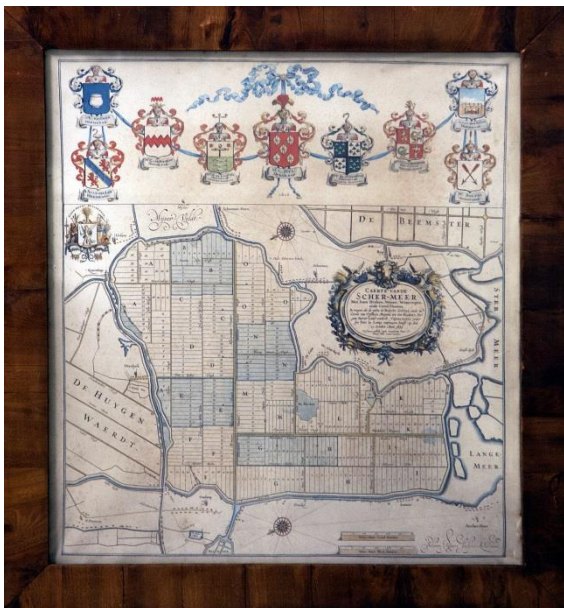

DE POLDER IN KAART

17^e-eeuwse polderkaarten van Beemster, Schermer, Starnmeer en Schermereiland

Van water tot land: het meer gekarteerd

Polderkaarten en waterschappen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zonder nauwkeurige kaarten kon een waterschap niet functioneren. Dat gold helemaal voor de droogmaking van de grote meren aan het begin van de 17^e eeuw. Dergelijke ondernemingen werden van A tot Z op kaarten gepland. Voorafgaand aan de eigenlijke droogmaking was er een kaart nodig van het meer. Welke sloten kwamen er precies in uit? Wat waren de beste plekken om langs de rand van het meer de molens te bouwen? Welke eilanden lagen er precies in het water? Hoe konden de ringdijk- en vaart langs de rand van het meer het beste worden aangelegd? Loonde het de moeite in het meer uitstekende landtongen op te kopen zodat de ringdijk recht door kon lopen? Geen wonder dus dat de rijke Amsterdamse investeerders in de droogmaking van de Beemster in 1607 eerst opdracht gaven een kaart van het Beemstermeer te maken. De betreffende landmeter P.C. Kort uit Alkmaar kreeg opdracht op alle bovengenoemde punten scherp te letten. Indien de gelegenheid zich voordeed werd de metingen bij voorkeur 's winters over het ijs gedaan. De droogmakers van de Schermer lieten een hele grote kaart van het Schermeer maken en gebruikten die jarenlang.

*Caerte vande Scher-meer, 1635-1806,
P. Wils en S. Rogiers*

Gedrukte kavelkaarten: tussen ambacht en kunst

De inrichting van het nieuwe land werd ook zeer precies op de kaart gepland. Er moest van tevoren heel goed worden nagedacht over de verdeling van het nieuwe land in kavels. Omdat de aandelen van de investeerders in morgens land (een morgen is 0,9 ha) werden uitgedrukt, was het zaak zoveel mogelijk kavels met dezelfde oppervlakte in te plannen. Verder moest iedere kavel over de weg en door de sloot bereikbaar zijn. Afgaande op de bebouwing op het oude land rekenden de droogmakers van de Beemster bovendien op de groei van een hele serie dorpen. Die planden ze ook alvast op de kaart in met ruimte voor marktpleinen. Al voordat het meer droog was, werd er vaak een fraaie kaart van de voltooide droogmakerij met alles erop en eraan verspreid. Daarvoor moest

de kaart worden gedrukt. De plaatsnijder etste en graveerde de handgetekende kaart van de landmeter in een koperen plaat. Dit moest spiegelbeeldig gebeuren. De belettering vormde een vak apart. Dit gold eveneens voor het aanbrengen van de kunstige illustraties en versieringen. Ook die moesten allemaal in spiegelbeeld worden aangebracht. Ten slotte werd de kaart gedrukt bij een plaatdrukker. De kaart kon daarna nog met de hand worden ingekleurd door de 'afzetter'.

Koperplaten

De koperen drukplaten waren kostbare objecten. Ze werden niet gelijk vervangen wanneer het topografisch kaartbeeld veranderde, maar eindeloos bijgewerkt aan de veranderde situatie. Nieuw aangezette stukken en uitgehamerde details getuigen daarvan. Behalve om een getrouw beeld te krijgen van de polder, was een kaart ook een statussymbool, een middel om gezag en prestige te benadrukken. Ze werden vaak cadeau gedaan aan relaties. De familiewapens van de leden van het bestuur sierden vaak de kaarten. Natuurlijk wilde een nieuw bestuur graag een bijgewerkte druk met de eigen wapens erop. Soms was hiermee vanaf het begin rekening gehouden. De familiewapens werden vaak op een gemakkelijk te vervangen losse rand graveerd.

Uitwaterende Sluizen

In 1660 gaf het toenmalige Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen opdracht een enorme kaart van het werkgebied te maken. Dat besloeg heel Noord-Holland benoorden het IJ. Gelukkig kon de ingehuurde landmeter J.J. Dou uit Leiden soms terugvallen op bestaande kaarten. Maar toch was hij vele jaren bezig. Het hoogheemraadschap liet zijn handgetekende kaart direct in 16 koperen platen graveren die als een legpuzzel aan elkaar pasten. De eerste druk rolde in 1680 van de pers. Deze kaart was voor die tijd een wonder van precisie. Men liet hem tot het einde van de 18^e eeuw regelmatig herdrukken waarbij alleen de wapens van de bestuursleden werden aangepast. Natuurlijk was deze grote wandkaart ook een indrukwekkend statussymbool. Een echt hoogheemraadschap kon gewoon niet zonder zo'n kaart!

Kaartblad met de Schermer en het Schermereiland uit de 16-bladskaart van Uitwaterende Sluizen, 1680, J.J. Dou, C. Decker en A. Deur